

Västmanlands läns museum
Kulturmiljö Rapport B
2008:B21

Omläggning av golv i Fläckebo kyrka

Antikvarisk kontroll

Västerfärnebo-Fläckebo kyrkliga samfällighet
Västmanlands län

Anna Ahlberg
Mia Jungskär

Omläggning av golv i Fläckebo kyrka

Antikvarisk kontroll

Västerfärnebo-Fläckebo kyrkliga samfällighet
Västmanlands län

Länsmuseets dnr: VLM 080016

*Anna Ahlberg
Mia Jungskär*

Utgivning och distribution:
Västmanlands läns museum
Slottet, 722 11 Västerås
Tel 021-15 61 00
Fax 021-13 20 76
E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

© Västmanlands läns museum 2008

Omslagsfoto: Kyrkorummet i Fläckebo kyrka. Foto: Tobias Mårud, Västmanlands läns museum

Foto: Där inget annat anges är fotografier tagna av Mia Jungskär, Västmanlands läns museum.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01172.

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-85397-77-8

Inledning

Fläckebo kyrka ligger i Sala kommun, Västmanlands län, strax sydväst om Sättra brunn. Kyrkan är skyddad enligt 4 kap 3§ lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Västerfärnebo-Fläckebo kyrkliga samfällighet har ansökt om tillstånd hos länsstyrelsen för att byta golv i kyrkan som följd av en sanering. Länsstyrelsen i Västmanland har gett tillstånd till åtgärderna i ett beslut daterat 2008-01-10, samtidigt utsågs Västmanlands läns museum (VLM) som antikvarisk kontrollant i ärendet. Anna Ahlberg och Mia Jungskär har skött den antikvariska kontrollen och Mia Jungskär har skrivit följande rapport, båda är byggnadsantikvarier anställda vid Västmanlands läns museum.

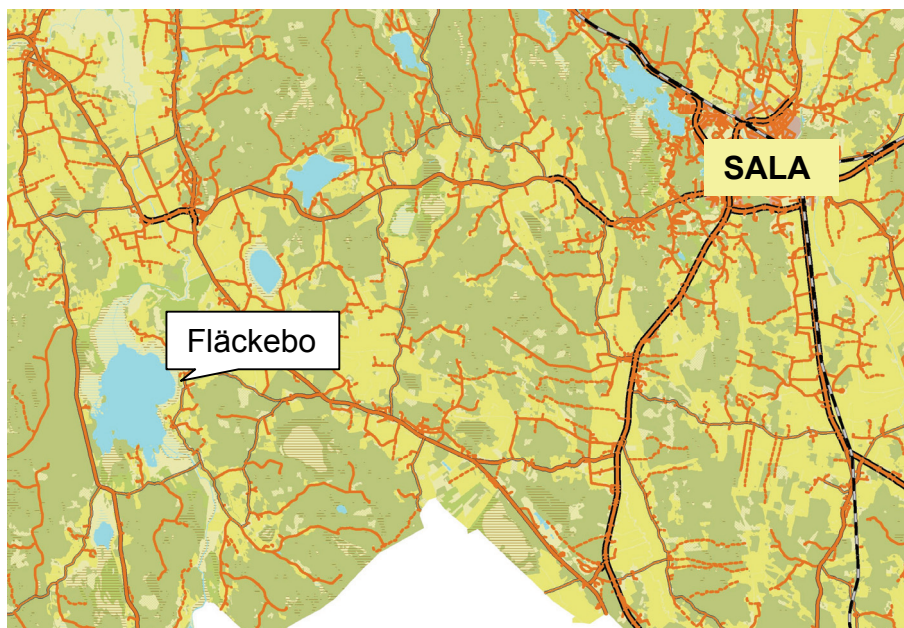

Bild 1: Karta över Fläckebos läge

Bakgrund

Fläckebo kyrka uppfördes under 1400-talet¹. Koret tillkom på 1790-talet och tornet uppfördes 1877. Kyrkan restaurerades invändigt på 1970-talet då bland annat nytt golv lades. En tid efter restaureringen märktes en skarp doft i kyrkan. Orsaken till denna kunde inte förklaras. På 1990-talet hade problemen förvärrats och insatser gjordes för att få bort lukten som då förklarades med fuktproblem i golvet. Trägolvet avlägsnades däremot fick reglarna ligga kvar.

Problemen med lukt i kyrkan kvarstod även efter ingreppen. Orsaken har idag identifierats till de tryckimpregnerade reglarna som innehåller klorfenoler. Impregnering med klorfenoler har använts dels som djupimpregnering för att motverka blåved eller ytligt för att motverka svampangrepp.² Träskydd med klorfenoler var vanligt fram till slutet på 1970-talet. Klorfenolerna kan när de utsätts för fukt och mikroorganismer bilda kloranisoler som utger en mycket kraftig lukt.³

¹ http://www.vastmanland.se/sv/sala_s181.html

² <http://www.miljosanering.no/id203.htm>

³ Fläckebo kyrka - fuktutredning 2007

Byggnadsvårdsåtgärder

Det befintliga golvet och samtliga regler har avlägsnats i kor, långhus och ut i tornhuset. I långhuset lades ett armeringsnät ut på marken och ytan flytspacklades. Koret är uppbyggt av en betongplint samt en träutbyggnad som förlänger det mot långhuset. Träutbyggnaden revs för att återuppföras med nytt virke. Den översta ytan av betongen försiktigt bilades ner för att säkerställa att inga klorfenoler fått fäste samt för att ge ett dugligt underlag till emissionsspärren eftersom ytan hade rester av tjära etc. som försämrade vidhäftningen.

Ovanpå flytspacklingen i långhuset samt korets betongplint ströks med en epoxybaserad emissionsspärr av märket DexorBond i två lager. Resultatet blev en blank och hård yta. I håligheter och nivåskillnader som resulterade i tjockare skikt blev lagret mjölkvitt, i övrigt är produkten ofärgad. Församlingen har valt en kombinerad lösning med såväl emissionsspärr som ett luftat golv. Båda lösningarna ska var för sig kunna ta hand om lukten men eftersom problemen var så stora valdes en kombination av de två. Det luftade golvet utgörs av en konstruktion av Nivell-reglar och ett ovanpåliggande trägolv.

Bild 2: Genomförd behandling med DexorBond Bild 3: Montering av nivellreglar i koret

Enligt leverantören Dexor var det acceptabelt att göra 10-15 hål i emissionsskiktet, men inte mer. Nivellreglarna limmades därför mot golvet istället för att spikas. Hål gjordes för fästning av reglarna till korutbyggnaden. Nivellreglar lades till en höjd av 70 mm i långhuset och 15 mm i koret. Ovanpå lades ett spontat trägolv 30x180 mm av furu från Baseco. Golvet behandlades med hårdvax i två omgångar. Håltagning för ventilation ut i tornhuset kunde dras i befintlig håltagning vid tröskel, därefter borrades ett hål i tornhusetsgolv och kabeln drogs i golvbjälklaget vidare in i en skrubbd där centralen placerades. Utvändigt ersattes det tillfälliga frånluftsdonet med en gjutjärnsventil i sockeln. I golvet borrades hål för ledningsdragning till bänkvärmarna, fyra hål per bänkrad. Längst fram i den södra bänkraden togs en bänk bort vilket skedde med tillstånd av länsstyrelsen. Här borrades också hål i golvet vilket fick lagas i med träplugg.

Tidigare var sladdarna dragna i vita hårda plaströr längs bänkbenen och mellan bänkarna. Nu ersattes de vita plaströren av grå, ribbade rör. De befintliga dosorna återanvändes. Elentreprenören har ej medverkat på något byggmöte tillsammans med antikvarisk kontrollant och inga handlingar har upprättats. Under arbetets gång rekommenderade antikvarisk kontrollant att de grå rören skulle kapas jämsn med golvet samt att sladdarna skulle målas in i bänkfärgen. Genom att göra detta och därtill välja diskretare don hade elinstallationen blivit mindre synlig. Det är också oklart varför när ledningarna när de ändå drogs om, inte genomgående placerades på insidan av bänkbenen.

Bild 4: Håltagning i golv till bänkvärme

Bild 5: Ledningsdragnin.

Vid den södra entrén in i långhuset låg en gravhäll med en enkel stenkant runt om. Den hamnade lägre än nivellgolvet, ca. 30 m.m. Ytan avgränsades av bänkrader i öst och väst men frågan om hur anslutningen mot trägolvet skulle lösas återstod. Inför invigningen av kyrkan den 20 april lades en provisorisk avfasad bräda. Kantstenen kring gravhällen hade en gammal skada och den nya brädan kunde täcka över det skadade hörnet.

För att undvika skador i mötet mellan golvet och brädan gjordes en lite högre kant, alternativet hade varit att sätta en smal metallist. Vi har under arbetets gång diskuterat alternativa lösningar både i sten och i trä. Församlingen valde att ha kvar den provisoriska lösningen och se om kanten utgör en snubbelrisk. Eftersom tröskeln till dörren är 60 m.m. finns det fler problem för en bra tillgänglighetsanpassning av södra entrén. En total översyn av handikapp-ingången rekommenderas för att uppnå Boverkets riktlinjer.

*Bild 6: Gammal skada i kantsten kring gravhäll.
stenen.*

Bild 7: Avfasad bräda mot

När ritningar på Nivellgolvet upprättats under arbetets gång framkom att det behövdes sex tilluftsdon inne i långhuset. Enligt byggentreprenören var det möjligt att montera dessa så att de inte skulle synas. Så var inte fallet utan de föreslagna donen var för stora för att placeras

annat än på väggpanelen mellan bänkarna. I samråd med antikvarisk kontrollat byttes typen av don. En lösning med infällda tilluftsventiler i golvet hade varit optimalt, men Nivellsystemet kunde inte erbjuda denna lösningen. Istället valdes ett mindre don som placerades längs med sockeln, antalet ökades samtidigt från sex till åtta. Någon alternativ placering av donen var inte möjlig. De ska målas in i sockelns färg för att bli så diskreta som möjligt.

Resultat

Åtgärderna som har gjorts i Fläckebo kyrka har varit nödvändiga för att sanera kyrkan. Möjligen hade ett av de två systemen räckt men församlingen har önskat både spärrskikt och nivellgolv för att vara säkra på att doften försvinner. Efter genomförda arbeten är lukten mycket bättre i kyrkan. Det återstår att under sommarens varma och fuktiga klimat se om lösningen fungerar fullt ut.

Det kan konstateras att många lösningar som har gjorts under arbetets gång kunde ha genomförts smidigare, enklare och mer diskret om det från början funnits tydliga ritningar och en samordnad byggledning. Det har funnits brister i kommunikationen mellan bygg- och elentreprenören. Det har även funnits otydligheter om ansvarfördelning samt om detaljutförningar. Dessutom har elentreprenören kontakt med antikvarisk kontrollant varit obefintlig och inga ritningar eller andra handlingar på elen har upprättats till kontrollantens kännedom. Elinstallationerna har blivit något bättre än vad den var innan arbetena, men det hade varit möjligt att göra en bra, genomtänkt eldragning istället för att återskapa gamla misstag. En övergripande plan för gamla och ev. nya elinstallationer i kyrkan bör upprättas.

Vid slutbesiktningen i april noterades:

- Repor fanns i det nya golvet troligen orsakade av återmontering av bänkar.
- Sprickor och bräckskador fanns i sockeln på korräcket, troligen från demonteringen.
- Nya bräddor vid korräcket hade ännu ej målats.
- Den sista bänken på norra sidan har ett sågat jack. Det är oklart om detta är en ny eller gammal skada.
- Bänkar och väggpanel behövde bättringsmålning.
- Den grå väggfärgen i koret behövde bättringsmålning.

Efterbesiktning skedde i september och då hade återstående målningsarbeten genomförts.

Litteratur och källor

Västmanland.se - en hemsida om turism i Västmanland skött av VKL, Västmanlands Kommuner och Landsting

http://www.vastmanland.se/sv/sala_s181.html

Veivisare for miljösanering

<http://www.miljosanering.no/id203.htm>

Fläckebo kyrka - fuktutredning 2007, rapport från Munters Torkteknik AB

Administrativa uppgifter

<i>Västmanlands läns museums dnr:</i>	VLM 080016
<i>Kulturmiljöavdelningens projektnr:</i>	30-800
<i>Länsstyrelsen dnr:</i>	433-13218-07
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Socken:</i>	Fläckebo
<i>Kommun:</i>	Sala kommun
<i>Ägare-beställare:</i>	Västerfärnebo-Fläckebo kyrkliga samfällighet Kontakt: Thorsten Eriksson Box 116 730 70 VÄSTERFÄRNEBO
<i>Byggentreprenör:</i>	Skultunabyggen AB Kontakt: Kristoffer Strååth Johannisbergs herrgård 725 91 VÄSTERÅS
<i>Elentreprenör:</i>	Västerfärnebo elektriska AB Norbergsvägen 24 730 70 VÄSTERFÄRNEBO Tele: 0224-74 00 60
<i>Antikvarisk kontroll:</i>	Västmanlands läns museum Antikvariska kontrollanter Anna Ahlberg Mia Jungskär Slottet 722 11 VÄSTERÅS Tele: 021-15 61 00

– en del av Landstinget Västmanland

Västmanlands läns museum, Slottet, 722 11 VÄSTERÅS
Tele: 021-15 61 00 · Fax: 021-13 20 76 · E-post: lansmuseet@ltv.se
Hemsida: www.vastmanlandslansmuseum.se

ISSN 1651-7342
ISBN 978-91-85397-77-8